

Kiegészítő ismeretek az Egyiptom című fejezethez

Egyiptom egy hatalmas oázis, mely kb. 2000 km hosszan terül el a Nílus két partján.

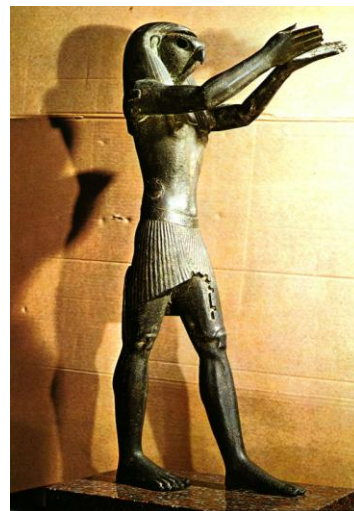
Egyiptom térképe

Maguk az egyiptomiak Kemetnek, azaz fekete földnek nevezték, utalva a Nílus évenkénti áradásából lerakódó iszap fekete színére, hogy megkülönböztessék a környező sivatagtól, melyet Desertnek, azaz vörös földnek neveztek. Területe rendkívül gazdag jól megmunkálható, kemény kőfajtákban, ezért monumentális építkezéseknél a kezdetben használt fa és agyag helyét a kő veszi át.

Az egyiptomiak a tudományban, különösen a gyakorlati feladatok megoldásában élen jártak. Már az i. e. 3. évezred kezdetén kidolgozták a 365 napon alapuló naptárrendszert. Csillagászati és matematikai ismereteik a Nílus áradásának kiszámításaihoz és az épületek tervezéséhez nélkülözhetetlenek voltak. Magas színvonalon ismerték az orvostudományt is. Ismereteik rögzítésének eszköze az ünnepélyes formájú hieroglif írás. Ez kőbe vésvé az épületet is díszítette. A mindennapi életben azonban ezt leegyszerűsítették, ezt nevezzük hieratikus írásnak, melyből tovább egyszerűsödve alakult ki az ún. démotikus írás.

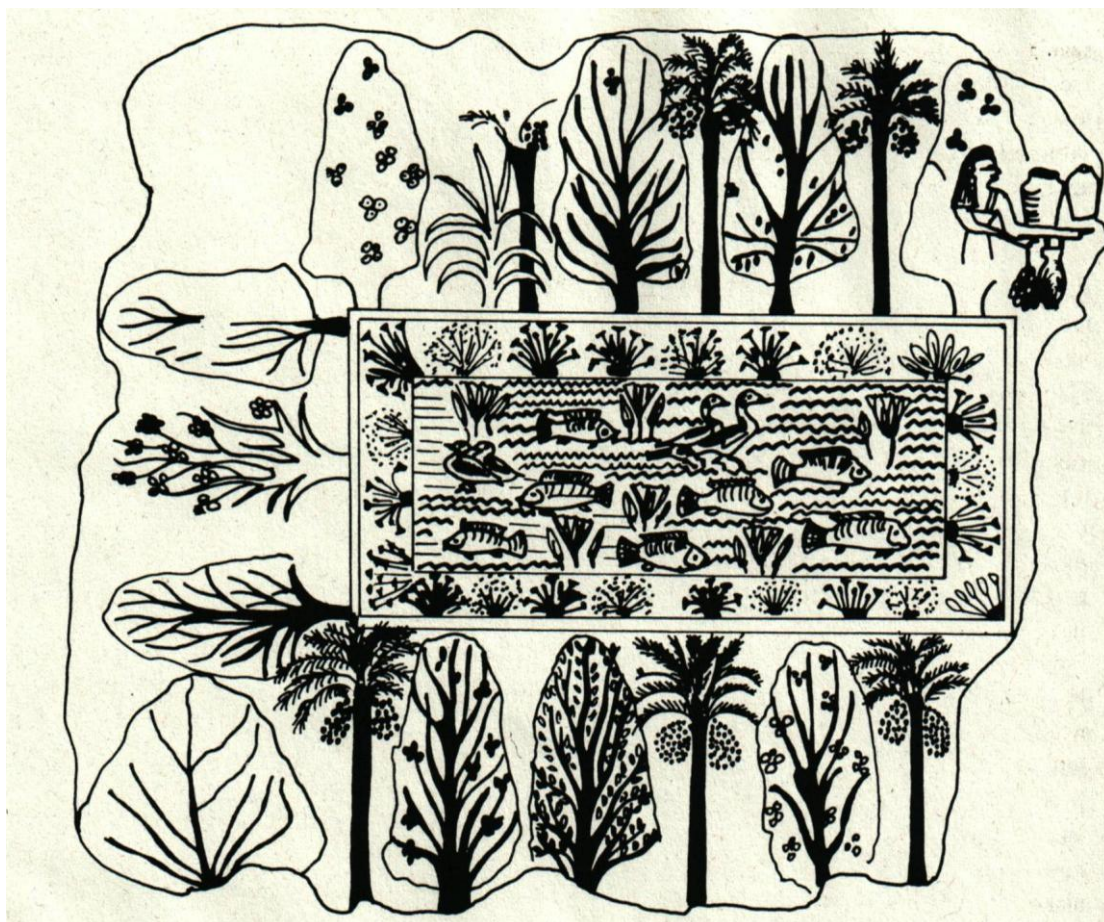
Az egyiptomi kultúra ideológiai alapja lényegében a vallás (többistenhit), melynek sajátos jellemzője a lélek halhatatlanságába vetett hit. Ez áthatotta a mindennapi életüket. Isteneiket többnyire ember testtel és állatfejjel ábrázolják.

Hórusz, a sólyomfejű isten szobra a későkori egyiptomi bronzszobrászat alkotása

Az éppen uralmon lévő fáraót istenként, a napisten fiaként tisztelik. Az ő túlvilági életével és a halotti kultusszal függött össze erősen a művészet is.

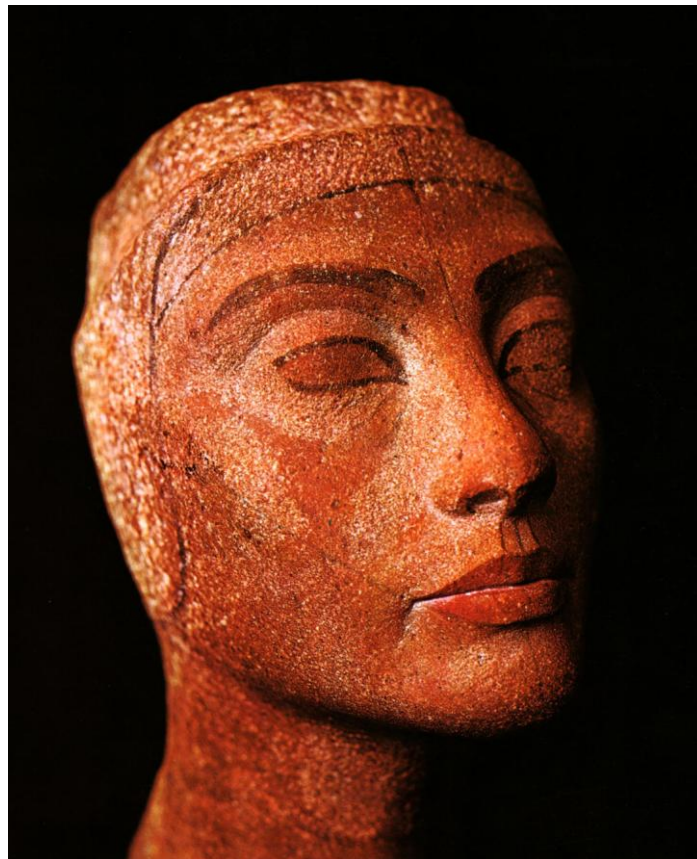
A háromdimenziós teret úgy alakítják át síkká, hogy a felületet elforgatják 90 fokkal, így mindaz, ami messzebb van, felülre kerül. A mozgás a síkban megy végbe, az élőlények csak egymással foglalkoznak, egymásra tekintenek, a néző közömbös a kompozíció számára, nem kerül kapcsolatba az ábrázolt személyekkel. A nézővel szembenező alakok mágikus jelentőséggel bírnak: a kitekintő szem vagy elijeszteni akar vagy oltalmat akar nyújtani. Az egyes művek részletes vizsgálatánál tűnnek elő az érdekesebb részletek. Ilyen a kerti tó képe.

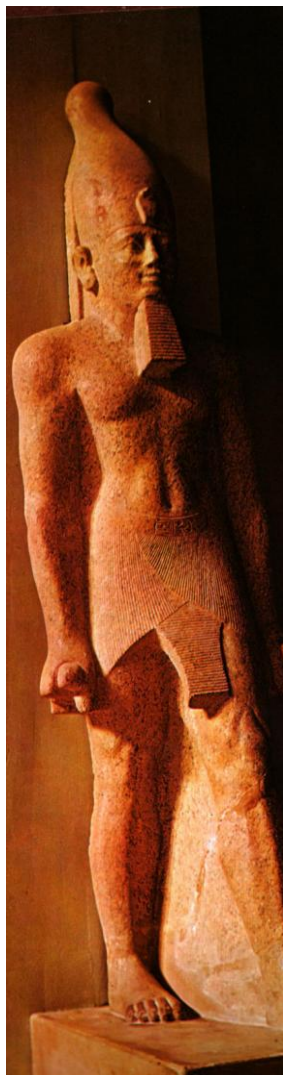
Kerti tó

A vizet felülnézetben mutatják, a rajta lévő csónakot oldalról, az embereket a szabályoknak megfelelően, a tóparti fák pedig szinte fekszenek. Ennek az ábrázolásmódnak az a lényege, hogy a művész mindent megmutasson, még az éppen nem látszó részeket is.

Nofertiti királynő mellszobra festett mészkőből készült, 50 cm magas. Az első világháború előtt találták Tell el-Amarnában, Thotmesz szobrászművész műtermében. Befejezetlensége, a törött ureusz és a kidolgozatlan bal szem nem csökkenti a képmás szépségét. A színes festés csaknem teljesen ép, s a rózsaszín meleg tónusa bájosá teszi a szobrot.

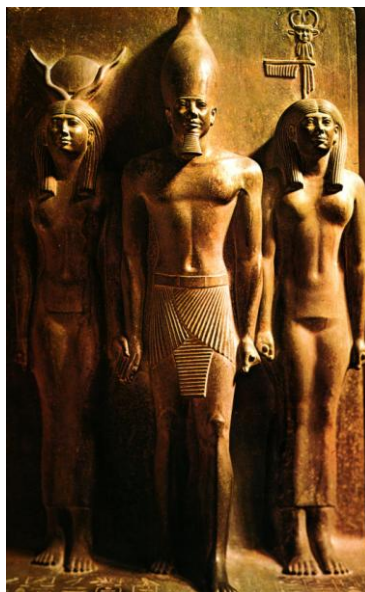

Nofertiti királynő rózsaszín kvarcitból készült befejezetlen szoborfeje

A szobrászatban az uralkodót egyedül, vagy felesége társaságában ábrázolták. A magánemberek szobrain élethűségre törekedtek. Ezeknek három típusát lehet elkülöníteni: egyedül álló szobrok, családi szoborcsoportok, és az egy személyt különböző életkorokban megörökített képmások egy sorba rendezve. A művészek visszaadták a testi fogyatékosokat és az öregkor jellegzetességeit is.

Bal oldalon: Szeszósztrisz fáraó ifjúkori szobra a XII: dinasztia korából

Mükerinosz szoborcsoportja

A vallásos ábrázolásokon a színek jelképes értelműek. A ragyogó sárga háttér pl. a Nap fényességére utal, az arany a megistenülésre és a túlvilági fényesség jelképe is egyben. A fehér szintén a megdicsőülés színe, a fekete a termékenységre utal (a fekete termékeny talaj). A pirosnak kettős jelentése van: egyrészt jelképezi a vért, másrészt a kietlen sivatag színe is. A festéket őrölt ásványokból, koromból és tojásból állították elő, vízzel hígították, ecsettel vagy puha ronggyal vitték fel a felületre. Az írnokok íróvesszőt használtak, ez később kisebb illusztrációk készítésének eszköze is lett.

Ikonográfia, fémművesség és kisplasztika

Mint az ókori Kelet kultúráiban általában, az ábrázolás mindig magát az ábrázolás tárgyát jelentette. Elvont tartalmakra utaltak ugyan, de teljesen konkrét módon, az allegóriát, szimbólumot és hasonlókat nem ismerték. Ikonográfiájuk alapja az isten kilétét mindig egyértelműen felfedő attribútumok. Legismertebb példák: Anubisz: sakálfej, Bástet: macska, Hathor: tehénszarvak napkoronggal, Heper: szkarabeusz, Hnum: kosfej, fazekaskorong, Honszu: sólyomfej, Hórusz: sólyomfej, gyermekhajfűrt, Ízisz: fején nevének hieroglif jele, egy trón; később Hathor attribútumát, a tehénszarvakat és napkorongot is átvette, Maat: egy madártoll a fején, Nofertum: lóbusz, Ozirisz: múmiaként ábrázolták, kezében ostorral és pásztorbottal (fáraói

hatalmi jelképek), Ptah: múmiaként, kezében ankhos dzsed-oszloppal, Ré: sólyomfej, napkorong, Szahmet: oroslán, Szelket: skorpió, Szobek: krokodilfej, Thot: íbisz vagy pávián.

A fáraókat is istennek tekintették. Az ő attribútumaik – a valós viseletben is – az állszakáll és a kettős korona voltak.

Tutanhamon arany halotti maszkja Armana stílusában

Nevüket mindig felírták, a fáraók és uralkodók neveit azonban mindig kerettel (kartus). A megdicsőült fáraót állat képében is ábrázolták (szfinx). Szent állatokat is gyakran ábrázoltak: macska, szkarabeusz.

Fémművességük fejlett volt, bár a vasat csak az ókor legkésőbbi szakaszában ismerték meg. Készítettek fegyvereket, harci kocsikat, mindennapi használati tárgyakat, ezen belül főleg ékszereket. Az arany és az ezüst szerepe kiemelt jelentőséggel bírt. Az ékszereket (függők, nyakékek, karperecek, gyűrűk) és amuletteket páratlanul gazdagon díszítették drága- és féldrágakövekkel. A legszebb tárgyakat Tutankhamon sírjából ismerjük.

A kisplasztikára és az iparművészetre is a magas színvonal a jellemző. A sírokból nagy mennyiségben kerültek elő ékszerek, edények, bútorok, különféle használati tárgyak, ezeket a túlvilági életre szánva helyezték el a halott mellett a sírkamrákban.

Az agyagművesség már a kezdetektől fontos szerepet játszott. A Nílus kiváló alapanyagot biztosított. Az Óbirodalomban ismerték meg a fazekaskorongot, így az áruk szebbek, tartósabbak lettek. A későbbiekben elterjedt a fajansztechnika is. Az edényeket mindennapi célokra használták, festéssel látták el őket.

Az üvegművesség feltehetően Egyiptomból származik, innen vették át a föníciaiak, akik tökéletesítették a technikát.

A sírépítmények: a sírépítmények mérete és alakja koronként, s azon belül is az elhunyt rangjától függően változik. Lényegében mindegyik a bebalzsamozott holttestet, a múmiát befogadó sírkamrából és a túlvilági élethez szükséges tárgyak, áldozati ajándékok tárolására szolgáló helyiségekből áll. Az elhalt nyugalmanak biztosítására és a sírba rejtett értékek megőrzésére a talajszint alá süllyesztett

sírkamrák fölé erőteljes építményt emeltek, azzal a céllal is, hogy az elhunyt nagyságát és hatalmát hirdesse. A behatolást megtévesztő áljajtók is akadályozták. Az uralkodók temetkezési helye körül az előkelők sír építményeiből egész sírváros ún. nekropolisz alakult ki. Ezek a Nílus partján terülnek el, mert a túlvilágba elhajózó halott temetési szertartásának fontos része volt a tényleges hajóút.

Az egyiptomi építészet hatása más kultúrákra

A római birodalom bukása után az egyiptomi ókor nagy alkotásai feledésbe merültek. Egyiptom ókori kultúrája egyidős Mezopotámiáéval. A kettő között joggal tételezhetők fel kölcsönhatások, s ezt tárgyi emlékek is alátámasztják. Az egyiptomi művészet hatott a minószi Krétára, Núbiára és az Arab-félsziget preiszlam kultúráira. Az i. e. 1. évezredben az archaikus görög művészetre volt hatással. A rómaiak a görög mellett az óegyiptomi művészetből is vettek át, jóllehet sokkal kevesebbet. Főként a sír építészet reprezentatív formája, a piramis hatott művészetükre. A rómaiak művészetéért rajongó humanisták felfedezték maguknak a hieroglifákat, de szabadon értelmezték őket, eredeti értelmezésüket nem is sejtették. Ez a korszak, a klasszicizmus, elsősorban a görög-római formák utánzását tekintette a művészet fő feladatának, de a római művészet nyomán a figyelem Egyiptomra is fordult. Így főleg a sír építészetben felelevenedett a piramis (Kolozsvár, Mauksch-mauzóleum, Canova: Mária Krisztina főhercegnő síremléke, Bécs). Az Egyesült Államokban, ahol a nyugati típusú civilizáció még fiatal volt, nemzeti építészetet akartak megteremteni. 1820 és 1850 között egy egész irányzat épült az egyiptomi formák felélesztésére, ez a klasszicista stílus alternatívájaként értelmezhető.

Az egyiptomiak hite szerint a halhatatlanságot biztosította valaki számára, ha neve fennmaradt, s ezt nem csak átvitt értelemben gondolták. Így mindenki igyekezett a saját nevét is megörökíteni. Ha valakinek a nevét lekaparták egy feliratról, a lelkét fosztották meg a túlvilági élettől. A hieroglifáknak gyakran mágikus jelentőséget tulajdonítottak, ami lehet gonosz vagy jó erő is.

Az írásnak három különböző formája alakult ki. A hieroglif írással egyidőben használták a hieratikus írást valamint a démotikus írást is. A démotikus írás a hieroglif írásnak az egyszerűsített változata.

Hieratikus írás

Démotikus írás

Hagyományos értelemben nem rendezték ábécé sorrendbe a jeleket, típus szerint viszont osztályozták őket: állat- és emberalakok, növényi formák, épületek stb. Ezeket az írnoktanulók képzésénél használt papirozokról tudjuk.

HIERO	AT- ÍRÁS	HANG	LEÍRÁS
	3	a	Keselyű
	i	i	Nádbuga
oder //	y	j	Két nádbuga
	˘	á,é	Kar
oder	w	u	Fürjcsibe
	b	b	Láb
	p	p	Szönyeg
	f	f	Szarvasvipera
	m	m	Bagoly
	n	n	Vízfelület
	r	r	Száj

	h	h	Nádkunyhó
	h̄	erős h	Kanóc
	h̄	kh	Gombolyag
	h̄	erős kh	Has, cicikkel
	s	sz	Tolózár
	s	sz	Gyolcs
	š	s	Medence
	k̄	q	Hegyoldal
	k	k	Füles kosár
	g	g	Korsótartó
	t	t	Kenyér
	t̄	ty	Lasszó
	d	d	Kéz
	d̄	dzs	Kobra

Hieroglifák